

МАКРОФІНАНСОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ: ПРІОРИТЕТИ, СТРАТЕГІЯ ТА РИЗИКИ

© 2014 КОТІНА Г. М., СТЕПУРА М. М., ТАБАКОВА Т. В.

УДК 336.5

Котіна Г. М., Степура М. М., Табакова Т. В.

Макрофінансове забезпечення розвитку економіки: пріоритети, стратегія та ризики

Метою статті є дослідження теоретичних засад пріоритетних сфер економіки, розробка удосконаленої системи їх відбору з метою забезпечення макрофінансової стабільності в державі та сприяння відновленню національного господарства шляхом визначення потенційних напрямів прискорення темпів економічного розвитку України. У статті проаналізовано теоретичні підходи до трактування поняття «пріоритетна галузь», встановлено сучасні критерії, відповідно до яких галузь вважається пріоритетною, та розроблено власні критерії, відповідно до яких повинен здійснюватись відбір галузей економіки до пріоритетних з точки зору бюджетного фінансування. У процесі дослідження обґрунтована актуальність державної підтримки розвитку пріоритетних галузей економіки та визначено, що основною рушійною силою розвитку економіки стане фінансування інновацій та проектів, присвячених розвитку та модернізації пріоритетних галузей, а не фінансування поточних проблем та інвестиційних проектів, які змінюють свої цілі та орієнтири кожного року, не досягнувши при цьому мети свого створення.

Ключові слова: пріоритетна галузь економіки, валова додана вартість, макрофінансова стабільність, розвиток економіки

Рис.: 2. Табл.: 1. Бібл.: 21.

Котіна Ганна Михайлівна – кандидат економічних наук, доцент, кафедра фінансів, Київський національний економічний університет ім. В. Гетьмана (пр. Перемоги, 54/1, Київ, 03068, Україна)

Email: akotina@ukr.net

Степура Марина Михайлівна – кандидат економічних наук, доцент, кафедра фінансів, Київський національний економічний університет ім. В. Гетьмана (пр. Перемоги, 54/1, Київ, 03068, Україна)

Email: armasha@ukr.net

Табакова Тетяна Володимирівна – аспірант, кафедра фінансів, Київський національний економічний університет ім. В. Гетьмана (пр. Перемоги, 54/1, Київ, 03068, Україна)

Email: tabakova.tetiana@gmail.com

УДК 336.5

UDC 336.5

Котина А. М., Степура М. М., Табакова Т. В. Макрофинансовое обеспечение развития экономики: приоритеты, стратегия и риски

Целью статьи является исследование теоретических основ приоритетных сфер экономики, разработка усовершенствованной системы их отбора с целью обеспечения макрофинансовой стабильности в государстве и содействия восстановлению национального хозяйства путем определения потенциальных направлений ускорения темпов экономического развития Украины. В статье проанализированы теоретические подходы к трактовке понятия «приоритетная отрасль», установлены современные критерии, согласно которым отрасль считается приоритетной, и разработаны собственные критерии, согласно которым должен осуществляться отбор отраслей экономики к приоритетным, с точки зрения бюджетного финансирования. В процессе исследования обоснована актуальность государственной поддержки развития приоритетных отраслей экономики и определено, что основной движущей силой развития экономики станет финансирование инноваций и проектов, посвященных развитию и модернизации приоритетных отраслей, а не финансирование текущих проблем и инвестиционных проектов, которые меняют свои цели и ориентиры каждый год, не достигнув при этом цели своего создания.

Ключевые слова: приоритетная отрасль экономики, валовая добавленная стоимость, макрофинансовая стабильность, развитие экономики

Рис.: 2. Табл.: 1. Библ.: 21.

Котина Анна Михайловна – кандидат экономических наук, доцент, кафедра финансов, Киевский национальный экономический университет им. В. Гетьмана (пр. Победы, 54/1, Киев, 03068, Украина)

Email: akotina@ukr.net

Kotina A. M., Stepura M. M., Tabakova T. V. Macro-financial Provision of Economic Development: Priorities, Strategy, and Risks

The objective of the article consists in studying theoretical foundations of priority economic sectors, development of an improved system of their selection in order to ensure macro-financial stability in the state and contribute to recovery of the national economy by determining potential areas for acceleration of Ukraine's economic development rates. The article analyzes theoretical approaches to interpretation of the «priority sector» concept, establishes up-to-date criteria according to which a sector is regarded as a priority, and develops its own criteria according to which economic sectors are to be selected as priority ones from the viewpoint of budget funding. In the process of the study, relevance of state support for the development of priority economic sectors is substantiated, and it is established that the major driving force of economic development will be provision of financing for innovations and projects concerned with the development and modernization of priority sectors rather than financing current problems and investment projects whose objectives and targets change annually, whereas the objectives they were created to meet remain unachieved.

Keywords: priority economic sector, gross value added, macro-financial stability, economic development

Pic.: 2. Tabl.: 1. Bibl.: 21.

Kotina Anna M. – Candidate of Sciences (Economics), Associate Professor, Department of Finance, Kyiv National Economic University named after. V. Getman (pr. Peremogy, 54/1, Kyiv, 03068, Ukraine)

Email: akotina@ukr.net

Stepura Marina M. – Candidate of Sciences (Economics), Associate Professor, Department of Finance, Kyiv National Economic University named after. V. Getman (pr. Peremogy, 54/1, Kyiv, 03068, Ukraine)

Степура Марина Михайлівна – кандидат економічних наук, доцент, кафедра фінансов, Київський національний економічний університет ім. В. Гетьмана (пр. Перемоги, 54/1, Київ, 03068, Україна)

Email: armasha@ukr.net

Табакова Тетяна Владимировна – аспірант, кафедра фінансов, Київський національний економічний університет ім. В. Гетьмана (пр. Перемоги, 54/1, Київ, 03068, Україна)

Email: tabakova.tetiana@gmail.com

Email: armasha@ukr.net

Tabakova Tetiana V. – Postgraduate Student, Department of Finance, Kyiv National Economic University named after. V. Getman (pr. Peremogy, 54/1, Kyiv, 03068, Ukraine)

Email: tabakova.tetiana@gmail.com

Зміцнення економічного потенціалу держави, забезпечення потреб майбутніх поколінь, соціально-економічний розвиток є головними завданнями уряду всіх країн. Нині в Україні досить гостро стоїть питання досягнення конкурентоспроможності вітчизняною економікою та її розвитку і модернізації шляхом протидії зовнішнім та внутрішнім загрозам, оновленням виробничого потенціалу та інвестицій в науково-технічні розробки. Формування зростаючої економіки, яка здатна задовольнити потреби та розв'язувати соціально-економічні проблеми як всередині країни, так і на міжнародному рівні, безперечно, на сьогодні є пріоритетним в Україні. Без забезпечення економічного розвитку неможливо розв'язати жодне важливе завдання бюджетної політики [20, с. 345]. Проте на цьому шляху стоять суттєві перешкоди, породжені обмеженістю ресурсів та об'ємів виробництва, наслідками економічної кризи та значним занепадом виробничої сфери.

Питання використання бюджетних видатків з метою зміцнення та розквіту національної економіки завжди було актуальним як для світових країн-лідерів так і для всіх інших держав. Саме через це на сьогодні відомо безліч досліджень, що йому присвячені, серед яких можна виділити роботи В. Федосова, Н. Галазюка, Я. Жаліло, А. Собкевича, К. Михайличенко та ін. Утім окреслене питання потребує подальшого вивчення, адже фінансування пріоритетних галузей економіки на сьогодні характеризується невисокою ефективністю вкладених бюджетних коштів, рівень їх розвитку та основні показники діяльності мають тенденцію до зниження.

Виклад основного матеріалу:

Особливу увагу в процесі досягнення економічного розвитку країни слід звернути на стан пріоритетних галузей народного господарства, процвітання яких спроможне забезпечити поступальний розвиток економіки та дає країні конкурентні переваги, дозволяє відновити та модернізувати виробництво. Бюджетні видатки мають спрямовуватися на стабілізацію економіки, створення необхідного ринкового середовища, підтримання пріоритетних і базових галузей економіки, розвиток наукомістких інноваційних технологій, модернізацію інфраструктури тощо [19, с. 536], а для цього використання бюджетних коштів має бути максимально ефективним.

У сучасному розумінні поняття «пріоритетна галузь» серед вітчизняних науковців не має суперечностей. Під пріоритетною галуззю вони розуміють напрями, які мають першочергове значення для національної економіки країни як у поточному, так і у довгостроковому періоді, які є головними інвесторами в передові технології і формують технологічну парадигму суспільства, мають первинне зна-

чення для досягнення поточних і перспективних цілей соціально-економічного і науково-технічного розвитку [6; 7; 8]. Так, українські науковці Н. В. Ковтун та А. І. Ігнатюк [12] стверджують, що процес визначення пріоритетних галузей економіки відбувається на основі моделі економічного розвитку країни. Так, для ресурсо-орієнтованої моделі економічного розвитку пріоритетними є видобувні та галузі первинної переробки, для експортно-орієнтованої – галузі, підприємства яких конкурентоспроможні на зовнішніх ринках, для імпортозаміщення – галузі, підприємства яких виробляють продукцію аналогічну тій, що імпортується, для інноваційно-орієнтованої – галузі, що використовують інноваційні технології або виробляють інноваційну продукцію. Ми підтримуємо дані підходи до трактування поняття «пріоритетна галузь» і вважаємо за доцільне зазначити, що відповідно до українського законодавства пріоритетна галузь – галузь, розвитку якої держава надає перевагу, враховуючи її роль і важливість для економіки країни. Визначення пріоритетів дозволяє знайти ефективний спосіб концентрації обмежених фінансових ресурсів на стратегічно важливих напрямках, розвиток яких сприятиме прискоренню темпів економічного потенціалу та соціальному зростанню [3].

Основні напрями розвитку економіки визначаються Кабінетом Міністрів України, Академією наук України із залученням зарубіжних та вітчизняних фахівців та науково-дослідних установ [20, с. 158]. Відповідно до Закону України «Про стимулювання інвестиційної діяльності у пріоритетних галузях економіки з метою створення нових робочих місць» [1] пріоритетними галузями економіки є галузі, спрямовані на забезпечення потреб суспільства у високотехнологічній конкурентоспроможній екологічно чистій продукції, високоякісних послугах, які реалізують державну політику щодо розвитку виробничого та експортного потенціалу, створення нових робочих місць.

Дослідженню питання критеріїв, за якими та чи інша галузь стає пріоритетною, в літературі натомість майже не приділяється уваги. Лише окремі науковці виділяють критерії відбору пріоритетних галузей, наприклад, українські дослідники Ю. М. Уманців, О. І. Міняйло, В. І. Косик [18] стверджують, що перспективи попиту на внутрішньому ринку, зниження ресурсомісткості виробництва, експортний потенціал галузі, мінімізація залежності від імпорту, швидка віддача, сприяння соціально-економічному розвитку держави, сприятливий побічний ефект є ідентифікаторами пріоритетності галузі. Вивчення та аналіз нормативно-правових актів дають змогу згрупувати основні критерії, за якими в Україні встановлюються пріоритети підтримки розвитку галузі на загальнодержавному рівні:

- підвищення конкурентоспроможності економіки та покращення інвестиційного клімату;
- підтримка національного товаровиробника та реалізація політики імпортозаміщення;
- розвиток високотехнологічних перспективних секторів, сприяння реконструкції виробничого потенціалу;
- підтримка стратегічних сфер економіки;
- збільшення обсягів експорту товарів вітчизняного виробництва та послуг;
- сприяння розвитку екологічно чистих виробництв;
- збереження існуючих, створення та модернізація робочих місць [2; 4].

Стратегічною метою України є побудова сильної та сучасної європейської демократичної держави з потужною економікою для забезпечення гідного життя кожного громадянина [11]. З цієї метою на законодавчому рівні затверджені пріоритетні з точки зору державного фінансу-

вання галузі економіки [3], розвиток яких має забезпечити досягнення макрофінансової стабільності в державі. На нашу думку, у зв'язку з нестабільною макроекономічною ситуацією та з огляду на обмежені бюджетні можливості держави, існує потреба у вдосконаленні системи підтримки пріоритетних галузей, критеріїв їх відбору та форм їх державного фінансування. Адаже забезпечити позитивну тенденцію розвитку економіки в довгостроковій перспективі не вдається протягом останніх десяти років, незважаючи на значну підтримку економіки. Виходить, що проблема стоїть не у недостатності коштів, які виділяються, а у неправильній їх структурі та розставленні пріоритетів державної підтримки. Така ситуація є свідченням потреби у розробці нових критеріїв відбору пріоритетних галузей економіки.

Пропонуємо, з метою досягнення економічного розвитку України, використовувати такі критерії відбору пріоритетних з точки зору бюджетного фінансування галузей економіки (рис. 1), за якими доцільно здійснювати їх відбір.

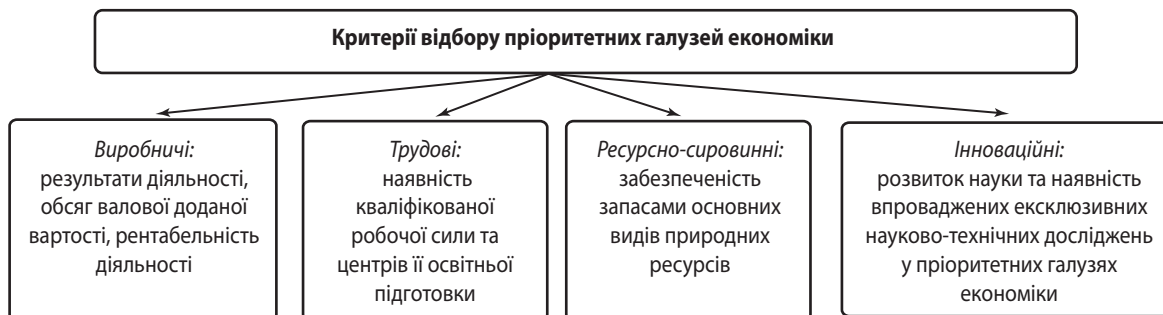

Рис. 1. Критерії відбору пріоритетних з точки зору фінансування галузей економіки (розроблено на основі [9])

На наш погляд, пріоритетною з точки зору бюджетного фінансування доцільно вважати галузь, яка відповідає щонайменше двом із запропонованих критеріїв. Для оцінки функціонування як всіх галузей економіки, так і тих, які користуються особливою підтримкою держави, розглянемо макроекономічну ситуацію в Україні, а також визначимо відповідно до обраних критеріїв, як розвивались пріоритетні галузі економіки та можливі напрямки зміни пріоритетів для майбутнього економічного розвитку.

Для визначення поточного стану галузей економіки та можливості для їх подальшого розвитку детальніше зупинимось на дослідженні **виробничих критеріїв**. Для оцінки показників діяльності пріоритетних галузей економіки доцільно дослідити темп проросту валової доданої вартості (далі ВДВ). Варто відмітити, що починаючи з 2011 року відбувається значне зростання обсягів валової продукції сільського господарства (темп приросту становив 19,9 %) (табл. 1), що є наслідком поступового становлення на селі нових організаційно-правових структур ринкового типу внаслідок реалізації засад аграрного реформування. Проте прогрес незначний (як і в попередні періоди) – незначне зростання (у 2008, 2011 та 2013 роках) супроводжується суттєвим зниженням темпу зростання (у 2007, 2009, 2010, 2012 роках) (табл. 1). Така тенденція є свідченням нерівномірного та незадовільного рівня розвитку сільського господарства.

Валова додана вартість, сформована у добувній та обробній промисловості, характеризувалась найвищими темпами падіння в 2013 році (табл. 1), що є надзвичайно загрозливим явищем, адже серед інших галузей народного господарства промисловість виділяється комплексотворювальними функціями. Від того, як працює промисловість, багато в чому залежить функціонування всієї економіки. Тому темпи зростання, рівень розвитку і структура промисловості є найважливішими показниками не тільки кількісної, а й якісної характеристики економіки, а також життєвого рівня населення [15].

У структурі промислового виробництва України у докризовий період найбільшу частку займало машинобудування (30,7 %), харчова (18,6 %), металургія та оброблення металу (11,0 %), легка промисловість (10,8 %), проте, завдяки негативним тенденціям, що відбулися в економіці країни в 2010 – 2012 рр. частка машинобудування знизилася до 10,0 %, харчової промисловості – до 17,3 %, легкої промисловості – до 0,7 %. При цьому збільшилися частки сировинних галузей – металургії та оброблення металу до 18,2 %, електроенергетики – до 18,1 %, окрім цього зростає частка добувної промисловості з 7,3 % у 2004 році до 10,4 % у 2012 р.¹, що є негативним з точки зору досягнення економічного розвитку.

¹ Розраховано на основі [21]

Таблиця 1

Темп приросту валової доданої вартості за основними видами економічної діяльності в 2004 – 2013 роках, %²

Рік	Сільське господарство, мисливство та лісове господарство	Добувна промисловість	Обробна промисловість	Виробництво та розподілення електроенергії, газу та води	Будівництво	Оптова і роздрібна торгівля; торгівля транспортними засобами; послуги з ремонту	Транспорт	Інші види економічної діяльності
2004	128,2	115,3	129,0	101,2	140,9	129,8	121,7	155,9
2005	108,8	143,3	135,5	122,1	113,2	136,5	111,1	121,3
2006	101,1	123,0	126,0	122,7	129,3	122,4	118,2	131,5
2007	115,6	143,7	131,1	124,9	143,9	138,9	125,0	150,5
2008	137,4	171,4	114,9	123,9	95,8	137,9	124,3	142,2
2009	100,9	74,9	86,1	110,4	73,8	99,0	111,5	103,2
2010	125,7	161,2	111,7	110,0	151,0	126,8	114,4	107,4
2011	133,8	132,8	105,0	128,7	114,5	123,6	120,0	108,8
2012	102,0	95,6	111,2	106,3	105,1	106,3	97,4	113,4
2013	117,2	99,7	94,1	101,0	92,9	105,8	103,8	107,1

У процесі визначення стану галузей економіки та перспектив, які вони мають, важливим є аналіз фінансових результатів підприємств до оподаткування. У загальній структурі фінансових результатів підприємств до оподаткування найбільшу частку прибутку припадає на сільське господарство, мисливство та лісове господарство у 2013 році, хоча у попередні роки спостерігалось значне відставання цієї галузі за рівнем прибутковості від підприємств промисловості³. Фінансові результати від звичайної діяльності до оподаткування будівельної галузі свідчать про те, що сучасний стан підприємств цієї галузі надзвичайно складний, оскільки за останні п'ять років (2008 – 2012 рр.) показники мали від'ємне значення і коливались від (-6807,9) млн грн у 2008 р. до (-5547,2) млн грн у 2013 р. [21]. У всьому світі будівництво – це один з найприбутковіших видів бізнесу, а у нашій державі будівельний ринок характеризується далеко не найкращими показниками розвитку і перебуває на етапі становлення. Натомість прибутковість транспортної галузі надзвичайно мінлива і характеризується підйомами та спадами із року в рік, що свідчить про існування високого рівня ризиковості капітальних вкладень у цю галузь. До 2008 року прибутковість транспортної галузі поступово зростала і склала 11342,8 млн грн в 2007 році⁴, проте у зв'язку зі скороченням попиту на послуги транспорту з боку провідних вантажоформуючих галузей економіки, а також з боку населення (як щодо вантажних перевезень, так і з приводу територіального переміщення) відбулось погіршення основних показників діяльності у кризовий період.

Сільське господарство, мисливство та лісове господарство були найбільш прибутковим, і 83,4 % підприємств цієї галузі одержали прибутки в 2011 році⁵. У сільському господарстві за 2006 – 2013 роки тенденція фінансових результатів від звичайної діяльності до оподаткування свідчить про те, що до 2008 року сільське господарство займало дуже невелику частку прибутковості (в середньому 4 % від загальних фінансових результатів). Проте в 2008 році його частка дуже стрімко зросла до 67,5 %, що є значним показником і свідчить про значне зростання ролі сільського господарства в економічному зростанні України. У 2009 році сільське господарство значно постраждало від економічної нестабільності в суспільстві. Проте в 2010 та 2011 роках частка підприємств сільського господарства, які отримали прибуток, була значною (69,8 % та 83,4 %) [21], і, хоча повернутися до високого рівня розвитку ще не вдалось, сільське господарство потребує підтримки з боку уряду, адже наша держава має усі умови для його розвитку та досягнення рівня розвинутих країн.

Розвиток промисловості України не відбувається стабільно та рівномірно, як того вимагають сучасні умови. В 2007 році, наприклад, її частка була нижчою від рівня 2006 року. В 2008 році частка прибуткових підприємств склала 60 % [21], і саме завдяки промисловості загальне значення фінансових результатів від звичайної діяльності до оподаткування було додатним, адже дуже багато підприємств вже тоді почали показувати збитки. На сьогодні промисловість поступилась своїми позиціями і 40 % підприємств за 2010 рік є збитковими, у 2013 році ця частка збільшилась до 43 %, бо підтримка промислового розвитку в період кризи була критично необхідною, проте її обсяг виявився недостатнім.

² Розраховано на основі [21]³ Розраховано на основі [21]⁴ Розраховано на основі [21]⁵ Розраховано на основі [21]

В той же час збитковість паливно-енергетичного комплексу країни зростає з кожним роком, і в 2010 р. цей показник сягнув найвищого значення – 57,3 % [21], і хоча в 2011 та 2012 роках вдалось дещо зменшити кількість збиткових підприємств, проте порівняно з іншими галузями промисловості показники паливно-енергетичного комплексу відзначаються високою збитковістю. Тому, очевидно, основну роль у переході до технологічної моделі розвитку ПЕК країни відіграватиме його фінансове забезпечення, оскільки від його ефективності багато в чому залежить конкурентоспроможність країни на світовому ринку, а також енергетична безпека.

Дослідження рентабельності виробництва, як одного з головних вартісних показників ефективності виробни-

цтва, дозволяє визначити рівень віддачі активів і ступінь використання капіталу у процесі виробництва. Зокрема, в середньому за останні десять років найвищий рівень рентабельності мали підприємства сільського господарства, мисливства та лісового господарства (14,7 %) (рис. 2), хоча рівень рентабельності виробництва сільськогосподарської продукції за аналізований період був надзвичайно нерівномірний. До 2009 року її рівень зростав чи скорочувався кожного року. Проте, починаючи з 2010 року, рівень рентабельності продукції збільшився до 23,2 %, що є свідченням зростання прибутковості галузі (як виявилось, така тенденція була короткостроковою і в 2013 році стрімко скоротилась до 11,8 %). Найнижчий рівень рентабельності у будівельної галузі – він має негативне значення останні роки (рис. 2).

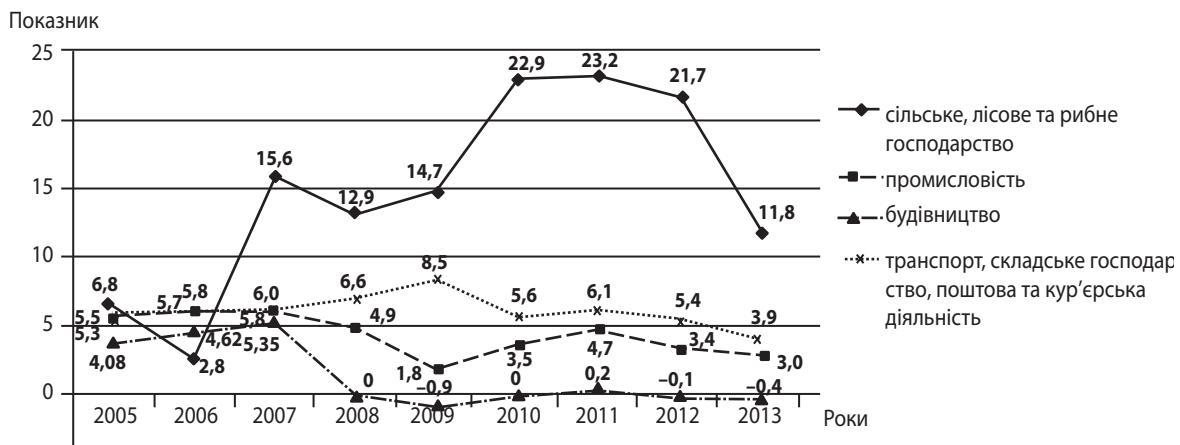

Рис. 2. Динаміка рівня рентабельності підприємств у 2005 – 2013 роках, % (побудовано на основі [21])

Розвиток промислових підприємств є одним з першочергових, на наш погляд, для розвитку економіки України, тому детальніше зупинимось на рівні їх рентабельності. Зокрема, рентабельність машинобудівної галузі мала тенденцію до збільшення протягом 2008 – 2012 років і сягнула свого максимуму 9,9 % у 2012 році. Проте в 2013 році скоротилась до 6,6 %. Виробництво комп'ютерів, електронної та оптичної продукції за аналізований період знаходилося приблизно на одному рівні (7,2 %) і сягнуло свого максимуму в 2011 році (13,2 %) [21].

Отже, оцінка виробничих критеріїв дає змогу зробити висновок, що галузь доцільно віднести до пріоритетної за умови зростання її обсягу у структурі валової доданої вартості країни не менше ніж на 10 % за рік (якщо за умови цільового фінансування та підтримки галузі не має зворотного ефекту від коштів, подальше фінансування може призвести до розпорощення ресурсів). Окрім того, значення мають результати діяльності галузі: зокрема за умови, якщо вона не досягає рентабельності діяльності щонайменше 3 % (при бюджетному фінансуванні її розвитку та модернізації), то така сфера не може забезпечити розвиток як окремої сфери, так і економіки в цілому. Важливого значення для оцінки виробничих критеріїв пріоритетності сфери мають також спроможність підприємств галузі отримувати прибутки від своєї діяльності, адже вони є джерелом бюджетних доходів і впливають на фінансові можливості бюджету в майбутньому.

Дослідження *ресурсно-сировинних критеріїв* відбору пріоритетних для розвитку галузей економіки дає змогу стверджувати, що агропромисловий комплекс беззаперечно належить до перспективних галузей. Історично склалося, що Україна є однією з найбільших аграрних країн, чому сприяють її географічне положення, клімат та наявність значних площ родючих ґрунтів. В агропромисловому комплексі формується близько 17 % ВВП [16], він є одним з основних бюджетоутворюючих та експорторієнтованих секторів національної економіки. Унікальний порівняно з провідними країнами світу природний потенціал галузі у поєднанні з надзвичайно вигідним географічним та геополітичним положенням ставить нашу країну в особливу позицію на світовому ринку продовольства. Вже кілька років поспіль в Україні виробляється близько 1,6 – 1,8 % світових обсягів зерна, 20 – 21 % насіння соняшнику та соняшникової олії, 6,4 – 6,7 % цукрових буряків, 6 % картоплі, до 1 % яєць, овочів та баштанних культур, 0,6 – 0,7 % м'яса, до 2,2 % молока [14].

У свою чергу машинобудівний комплекс, який є пріоритетним сектором промисловості, є безумовним атрибутом будь-якої економічно успішної держави. В Україні функціонує досить масштабна машинобудівна галузь, яка, на жаль, перебуває у процесі поступового згасання і має цілу низку складностей. Місце машинобудування у структурі виробництва продукції промисловості та в загальному обсязі експорту визначає рівень розвитку держави і пропре-

сивність структури її економіки [5]. Частка продукції комплексу в загальних обсягах продукції промисловості складає в середньому 12 %. В економічно розвинутих країнах частка продукції машинобудування в загальному обсязі випуску промислової продукції становить 30 – 50 % (Німеччина – 53,6 %, Японія – 51,5 %, Велика Британія – 39,6 %, Італія – 36,4 %, Китай – 35,2 %) [5]. Слід зазначити, що, враховуючи масштаби економіки наведених країн і України, досягнення останньою навіть 75 % обсягу машинобудування в промисловому виробництві складало б лише приблизно 9 % від промислового виробництва Німеччини, 6,2 % – Японії, 12 % – Великої Британії, 15 % – Італії, 0,35 % – Китаю [5]. На нашу думку, технологічна модернізація є ключовою передумовою підвищення конкурентоспроможності національної економіки. Проблеми українського машинобудування пов'язані з нерозвиненістю внутрішніх ринків, низьким рівнем платоспроможності на ринках збуту продукції машинобудування, занепадом роботи проектних організацій і відповідно низьким рівнем проектів та науково-технічного і технологічного рівня об'єктів; недостатнім попитом на техніку сучасних і перспективних поколінь, високотехнологічну, наукомістку продукцію машинобудування, низьким рівнем автоматизації, недостатньою гнучкістю виробництва, обмеженістю виробничих потужностей, особливо для здійснення інноваційної діяльності, відсутністю державної уваги до винахідницької діяльності, кадровими проблемами, загрозою безповоротної втрати кваліфікаваного персоналу і відсутністю зміни поколінь, чому сприяють недостатнє завантаження підприємств і низький рівень оплати праці, відсутністю крупних комплексних центрів машинобудівних галузей з повним циклом робіт: дослідних (включаючи маркетингові), дослідно-конструкторських, випробувальних, інноваційних, виробничих, супроводження машин і систем машин в експлуатації, їх ремонт тощо. Без цього не можна досягти конкурентоспроможності не лише на зовнішньому ринку, але і на внутрішньому, оскільки вітчизняному машинобудуванню протистоять крупні міжнародні монополії, які перешкоджають і будуть перешкоджати його інтеграції у світову економіку [5].

Паливно-енергетичний комплекс є невід'ємною структурною складовою вітчизняної економіки, який впливає на реалізацію задач по досягненню стійких темпів вітчизняного економічного зростання, забезпечуючи 3,5 – 3,7 % ВВП⁶ та як базовий сектор виступає одним з основних джерел формування доходної частини Державного бюджету у структурі надходжень 2011 року від підприємств, які належать до сфери управління Мінерговугілля України (крім підприємств вугільної галузі), перераховано 49365,1 млн грн, або 101,6 від суми нарахованих [10]. Забезпечення енергією всіх підприємств національного господарства України, беззаперечно, є важливим стратегічним завданням, яке значно ускладнюється в останні часи для нашої держави. Саме тому відсутність великої кількості власної сировини має стати поштовхом до розвитку енергозберігаючих технологій, пошуку альтернативних шляхів виробництва енергії та створення власних енергогенеруючих потужностей промисловими підприємствами.

⁶ Розраховано на основі [21]

Транспортна галузь має надзвичайно важливе значення у соціально-економічному розвитку країни, адже передумовою економічного розвитку, підвищення конкурентоспроможності національної економіки і якості життя населення є розвинена транспортна система країни. Вигідне географічне розташування України на шляху основних транзитних потоків між Європою та Азією, наявність незамерзаючих чорноморських портів, розгалуженої мережі залізниць, автомобільних доріг створюють усі необхідні передумови для збільшення обсягів транзиту вантажів у напрямках «Північ-Південь» та «Захід-Схід», а також подальшої інтеграції України до транспортної системи «Європа-Азія» [17].

Одним з найважливіших комплексів народного господарства, від якого залежить ефективність розвитку економіки країни, є будівельний комплекс. На розвиток будівництва безпосередньо впливає стан та діяльність інших виробничих сфер, і з цих позицій він може вважатися індикатором економічної динаміки. Крім того, не можна не відзначити, що будівельна галузь є рушійною силою, яка безпосередньо впливає на рівень та умови життя населення.

Основоположним критерієм у процесі пошуку пріоритетних сфер економіки, розвитку яких можна досягти в державі найближчим часом і з мінімальними затратами коштів, є наявність кваліфікованих *трудоих ресурсів* та центрів їх освітньої підготовки. Із розвитком НТП, зростанням економічних показників також зростають потреби ринку робочої сили та окремих роботодавців у висококваліфікованих кадрах, оплата праці яких буде стабільною і навіть помітно зростати. Конкурентоспроможність робочої сили в сучасних умовах залежить від двох компонентів:

- 1) ступеня розвитку суспільства – чим більше буде розвинене суспільство, його внутрішній потенціал, чим вищим буде рівень освіти в ньому, будуть розвинені різні ментальні характеристики та здібності нації, тим більше переваг у конкурентоспроможності робочої сили буде у самої нації;
- 2) створення умов, за яких потенціал суспільства використовується у реальному процесі відтворення, входить у процес виробництва, бере участь у ньому, створює вартість і формує особистий прибуток [11].

На сьогодні вкладення в людський капітал відіграють надзвичайно важливу роль у процесі модернізації економіки України, адже лише у процесі розвитку науки створюються нові технології, способи виробництва, шляхи продажу продукції та її просування на міжнародній арені. Саме тому передумовою розвитку економіки держави є розроблення і реалізації широкомасштабної стратегії модернізації освіти, її переорієнтації на сучасні потреби постачальників робочих місць.

Нерозривно пов'язаним з підготовкою кваліфікованої робочої сили є рівень розвитку науки та наявність науково-технічних досліджень, які формують собою *інноваційний критерій* пошуку пріоритетних сфер вкладання фінансових ресурсів. Важливим є не лише наявність науково-технічних розробок, а і їх впровадження у практичну діяльність підприємств та створення з їх допомогою

ексклюзивної продукції, що буде конкурентоспроможною на світових ринках.

На основі проведеного дослідження макроекономічної ситуації, яка склалась у сферах народного господарства та ступеня їх розвитку, можна зробити висновок, що відповідно до обраних критеріїв з точки зору бюджетного фінансування доцільно виділити певні сфери, які, на наш погляд, є пріоритетними та перспективними і мають передумови для виводу економіки держави на новий рівень розвитку. Пропонуємо поділити їх на категорії в залежності від ступеня державної підтримки :

- підтримка мінімального рівня розвитку (транспортна сфера, промисловість та будівництво);
- стратегічного характеру (агропромисловий комплекс, паливно-енергетичний);
- інноваційного спрямування (дослідження і науково-технічні розробки у таких сферах, як машинобудування, енергетика та енергоефективність, інформаційні та комунікаційні технології, раціональне природокористування).

У рамках досягнення макрофінансової стабільності питання вирішення інфраструктурних проблем, які на сьогодні має Україна, є базовим та потребує забезпечення мінімального рівня розвитку. Адже транспортна сфера має надзвичайно нерівномірні показники діяльності, існуючі проблеми у цій сфері гальмують розвиток транспортного потенціалу, зокрема недосконала транспортна інфраструктура перевезень призводить до зростання конкуренції з боку Російської Федерації, Румунії, Молдови та Білорусі щодо залучення на свою територію традиційних для України і нових транзитних потоків [17]).

Промисловість України потребує суттєвої переорієнтації на виробництво високотехнологічної, інноваційної продукції, із поступовою відмовою від постачання сировини для інших країн. Будівельний комплекс виступає важелем економічного розвитку для країни, шляхом реалізації більшої частини інвестицій в основний капітал усіх галузей виробничої сфери та інфраструктури, фактично формуючи структуру економіки, створюючи умови для ефективного функціонування усіх пріоритетних сфер народного господарства та утворюючи основу для модернізованої та оновленої економіки.

Підтримання розвитку галузей стратегічного характеру спроможне вирішити проблеми залежності України від імпорту продукції. Технологічне переоснащення та модернізація у агропромисловому та паливно-енергетичному комплексах дозволять не лише позбутися від проблем високих цін на енергоносії сусідніх країн, а й стати лідером постачання агропромислової продукції, яка буде відповідати всім стандартам якості високо розвинутих держав. Посткризове відновлення економіки України вимагає розвитку аграрного виробництва на інтенсивній основі, що дозволить забезпечити продовольчу безпеку країни, гарантуючи кожній особі можливість повноцінного раціонального харчування якісними та безпечними продуктами харчування, а також реалізувати конкурентні переваги країни на світових ринках продовольства. Слід виділити, однією із суттєвих загроз, яка на сьогодні стоїть перед Україною, є високий рівень залежності вітчизняного

паливно-енергетичного комплексу від імпорту енергоносіїв. Саме тому необхідним є пошук альтернативних напрямків енергії та розробка енергозберігаючих технологій, спрямованих на економне витрачання первинної й перетвореної енергії та природних енергетичних ресурсів у національному господарстві, яка реалізується з використанням технічних, економічних та правових методів. Основна роль у запровадженні енергозбереження та енергоефективності належить державним органам управління, проте за відсутності належного ставлення до енергозбереження з боку підприємств діяльність держави в цьому напрямі буде неефективною [13].

Забезпечення розвитку галузей інноваційного спрямування є найважливішим напрямком для вкладання інвестицій. Адже саме завдяки розвитку нових технологій, інноваційної продукції, конкурентоспроможною на світовому ринку, економіка держави здатна швидкими темпами досягти максимальних результатів. Фінансування досліджень і науково-технічних розробок є основоположним на цьому шляху, адже підґрунтям створення нової продукції є зростання науково-технічного потенціалу, яке сприятиме оновленню та модернізації виробничої бази.

Висновок. Отже, можна зробити висновки, що українська економіка виявилась вразливою до наслідків світової фінансово-економічної нестабільності, структурні деформації, понесені збитки та прискорені темпи падіння усіх макроекономічних показників погіршили і без того значне відставання від світових країн-лідерів. Неспроможність української економіки досягти сталого розвитку та макроекономічної стабільності можна пояснити тим, що більшість підприємств відрізняються технологічною відсталістю з енергомістким виробництвом, у них спостерігається низький рівень диверсифікації ринків збуту, що призводить до недостатньої адаптивності до зовнішніх коливань і негативних тенденцій у виробництві, як наслідок спостерігається низька платоспроможність економіки, високі темпи падіння ВВП і промислового виробництва. Усі ці фактори у поєднанні з високою відкритістю економіки при нерозвинутості власного споживчого ринку супроводжується надзвичайно високою сприятливістю до коливань зовнішньої кон'юнктури. Враховуючи такий стан економіки, головним стрижнем економічної політики держави має стати створення умов для поступового відтворення траєкторії сталого розвитку, модернізації галузей економіки, сприяння науково-технічним розробкам та інвестиційним проектам, окрім цього покладатися на те, що ситуація вийде на новий рівень розвитку без підтримки держави, на сьогоднішній момент неможливо. Підтримка пріоритетних галузей народного господарства з боку держави має проводитись виключно на інновації та проекти, присвячені розвитку та модернізації сфери, а не на фінансування поточних проблем та інвестиційних проектів, які змінюють свої цілі та орієнтири кожного року, не досягнувши при цьому мети свого створення. Забезпечення макроекономічної стабільності та досягнення економічного розвитку, розбудови потужної конкурентоспроможної економіки (за умов поступового росту ВВП та підвищення рівня соціальних стандартів) потребує пе-

регляду та вдосконалення структури видаткової частини бюджету. На відміну від попередніх років, коли головним орієнтиром виступало забезпечення платоспроможності держави, на сучасному етапі стратегічною метою має стати активне стимулювання економічного розвитку як основного засобу підвищення заможності країни та рівня добробуту населення. Визначення напрямків та способів державного фінансування – надзвичайно важливе завдання, від правильності визначення якого залежить стан усієї економіки. Саме тому необхідним є дослідження рівня державного фінансування перспективних галузей народного господарства, які спроможні дати поштовх до розвитку всієї економіки.

ЛІТЕРАТУРА

1. Закон України «Про стимулювання інвестиційної діяльності у пріоритетних галузях економіки з метою створення нових робочих місць» від 06.09.2012 // Відомості Верховної Ради України. – 2013. – № 32. – Ст. 410.
2. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Державної програми активізації розвитку економіки на 2013 – 2014 роки» від 27.02.2013 // Офіційний вісник України. – 2013. – № 24. – Ст. 807.
3. Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про затвердження переліку пріоритетних галузей економіки» // Офіційний вісник України. – 2013. – № 85. – Ст. 3159.
4. Наказ Міністерства економіки України, Міністерства фінансів України «Про затвердження Положення про критерії визначення пріоритетних видів економічної діяльності в спеціальних (вільних) економічних зонах та на територіях зі спеціальним режимом інвестиційної діяльності і порядок їх застосування» // Офіційний вісник України. – 2000. – № 14. – Ст. 583.
5. Бондар Ю. Г. Ретроспективний огляд та сучасний стан українського машинобудування // Зовнішня торгівля: право, економіка, фінанси. – 2011. – № 5. – С. 112 – 121.
6. Гармашова О. П. Пріоритетні напрями інноваційного забезпечення конкурентоспроможності України // Вісник СевНТУ : зб. наук. пр. – 2012. – № 130. – С. 48 – 55.
7. Геєць В. М. Пріоритети національного економічного розвитку в контексті глобалізаційних викликів : монографія : [у 2 ч. Ч. 1] / за ред. В. М. Геєця, А. А. Мазаракі. – К. : КНТЕУ, 2008. – 389 с.
8. Герасименко І. С. Державні пріоритети управління інвестиційними процесами в комплексному регіональному розвитку // Електронне наукове фахове видання «Державне управління: удосконалення та розвиток». – 2011 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=439>
9. Гераймович В. Л. Інвестиційна привабливість пріоритетних галузей агропромислового виробництва у регіоні // Інноваційна економіка. – 2013. – № 6. – С. 138 – 145.
10. Інформаційна довідка про основні показники розвитку галузей паливно-енергетичного комплексу України за грудень та 2011 рік / Міністерство енергетики та вугільної промисловості України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://mpe.kmu.gov.ua/fuel/control/uk/publish/article?art_id=216629&cat_id=35081
11. Квітка А. В. Конкурентоспроможність робочої сили в умовах становлення ринку праці в Україні // Вісник Хмельницького національного університету. – 2009. – № 5. – С. 30 – 32.
12. Ковтун Н. В. Пріоритетні галузі економіки: підходи до визначення та оцінка для економіки України / Н. В. Ковтун, А. І. Ігнатюк // Теоретичні та прикладні питання економіки. – 2011. – № 26. – С. 27 – 42.
13. Корінний С. О. Сучасний стан паливно-енергетичного комплексу та можливості використання енергозбереження підприємствами / С. О. Корінний // Держава та регіони. – 2011. – № 6. – С. 88 – 92.
14. Малік М. Стан та проблеми сталого розвитку аграрної сфери України / М. Малік, Л. Забуранна // Вісник ТНЕУ. – 2012. – № 1. – С. 53 – 63.
15. Пельтек Л. В. Розвиток регіональної промислової політики держави: теорія, методологія, механізми : [монографія] / Л. В. Пельтек. – Миколаїв : Вид-во ЧДУ ім. Петра Могили, 2010. – 268 с.
16. Розвиток аграрного виробництва як передумова забезпечення продовольчої безпеки України / Національний інститут стратегічних досліджень. – К. : НІСД, 2011. – 39 с.
17. Собкевич О. В. Модернізаційні пріоритети реформування транспортно-дорожнього комплексу в Україні / О. В. Собкевич, К. М. Михайличенко, О. Ю. Ємельянова. – К. : НІСД, 2013. – 32 с.
18. Уманців Ю. М. Механізм економічної політики : навч. посібник / Ю. М. Уманців, О. І. Міняйло, В. І. Косик. – Івано-Франківськ : Місто НВ, 2010. – 436 с.
19. Федосов В. М. Бюджетна система : підруч. / за наук. ред. В. М. Федосова, С. І. Юрія. – К. ; Тернопіль : Центр учбової літератури; Економічна думка, 2012. – 871 с.
20. Фещенко Л. В. Бюджетна система України : навч. посібник / Л. В. Фещенко, П. В. Проноза, Н. В. Кузьминчук. – К. : Кондор, 2008. – 440 с.
21. Статистична інформація Державного комітету статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ukrstat.gov.ua/>

REFERENCES

- Bondar, Yu. H. "Retrospektyvnyi ohliad ta suchasnyi stan ukrainskoho mashynobuduvannia" [A retrospective review of the current state of Ukrainian and engineering]. *Zovnishnia torhivlia: pravo, ekonomika, finansy*, no. 5 (2011): 112-121.
- Biudzhetna systema Ukrainy [The budget system of Ukraine]. Kyiv: Kondor, 2008.
- Fedosov, V. M. *Biudzhetna systema* [The budget system]. K.; Ternopil: Tsentri uchbovoi literatury; Ekonomichna dumka, 2012.
- Harmashova, O. P. "Priorityetni napriamy innovatsiinoho zabezpechennia konkurentospromozhnosti Ukrainy" [Priority areas for innovation to ensure the competitiveness of Ukraine]. *Visnyk SevNTU*, no. 130 (2012): 48-55.
- Heiets, V. M. *Priorityety natsionalnoho ekonomichnoho rozvytku v konteksti globalizatsiinykh vyklykiv* [Priorities for national economic development in the context of globalization challenges]. Kyiv: KNTEU, 2008.
- Herasymenko, I. S. "Derzhavni priorityety upravlinnia investytsiinykh protsesamy v kompleksnomu rehionalnomu rozvytku" [Government priorities for investment management processes in complex regional development]. <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=439>
- Heraimovych, V. L. "Investytsiina pryvablyvist priorityetnykh haluzei ahropromyslovoho vyrobnytstva u rehioni" [Investment attractiveness of the priority branches of agricultural production in the region]. *Innovatsiina ekonomika*, no. 6 (2013): 138-145.

"Informatsiina dovidka pro osnovni pokaznyky rozvytku haluzei palyvno-enerhetychnoho kompleksu Ukrainy za hruden ta 2011 rik" [Background information on the main indicators of the fuel and energy complex of Ukraine for December and 2011]. Ministerstvo enerhetyky ta vuhilnoi promyslovosti Ukrainy. http://mpe.kmu.gov.ua/fuel/control/uk/publish/article?art_id=216629&cat_id=35081

Kvitka, A. V. "Konkurentospromozhnist robochoi syly v umovakh stanovlennia rynku pratsi v Ukraini" [Competitive labor conditions of the labor market in Ukraine]. *Visnyk Khmelnytskoho natsionalnogo universytetu*, no. 5 (2009): 30-32.

Kovtun, N. V., and Ihnatiuk, A. I. "Priorityetni haluzi ekonomiky: pidkhody do vyznachennia ta otsinka dlia ekonomiky Ukrainy" [Priority sectors: approaches to the definition and assessment of Ukraine's economy]. *Teoretychni ta prykladni pytannia ekonomiky*, no. 26 (2011): 27-42.

Korinnyi, S. O. "Suchasnyi stan palyvno-enerhetychnoho kompleksu ta mozhlyvosti vykorystannia enerhozberezhennia pidpriemstvamy" [The current state of the fuel and energy complex and use of energy-saving enterprises]. *Derzhava ta rehiony*, no. 6 (2011): 88-92.

[Legal Act of Ukraine] (2000).

[Legal Act of Ukraine] (2012).

[Legal Act of Ukraine] (2013).

[Legal Act of Ukraine] (2013).

Malik, M., and Zaburanna, L. "Stan ta problemy staloho rozvytku aharnoi sfery Ukrainy" [Status and problems of sustainable development of the agricultural sector of Ukraine]. *Visnyk TNEU*, no. 1 (2012): 53-63.

Peltek, L. V. *Rozvytok rehionalnoi promyslovoi polityky derzhavy: teoriia, metodolohiia, mekhanizmy* [The development of regional industrial policy: theory, methodology and mechanisms]. Mykolaiv: Vyd-vo ChDU im. Petra Mohyly, 2010.

Rozvytok aharnoho vyrobnytstva iak peredumova zabezpechennia prodovolchoi bezpeky Ukrainy [The development of agrarian production as a prerequisite for food security of Ukraine]. Kyiv: NISD, 2011.

Sobkevych, O. V., Mykhailychenko, K. M., and Yemelianova, O. Yu. *Modernizatsiini priorityety reformuvannia transportno-dorozhnyoho kompleksu v Ukraini* [Modernization priorities for reforming the transport system in Ukraine]. Kyiv: NISD, 2013.

"Statystychna informatsiia Derzhavnogo komitetu statystyky Ukrainy" [Statistical information of the State Statistics Committee of Ukraine]. <http://ukrstat.gov.ua/>

Umantsiv, Yu. M., Miniailo, O. I., and Kosyk, V. I. *Mekhanizm ekonomichnoi polityky* [The mechanism of economic policy]. Ivano-Frankivsk: Misto NV, 2010.